

Een gesprek met ds. W. Visscher en A.C.W. Hak over het nut van kennis en de wijze van leren

Een zoektocht naar goed onderwijs

'Het gaat niet goed met het onderwijs in Nederland', zo schreef ds. W. Visscher in augustus 2006 op de opiniepagina van het Reformatorisch Dagblad. Een flink aantal reacties op zijn artikel volgden. Nu de gemoederen enigszins tot rust zijn gekomen, rakelt DRS Magazine de discussie weer op. Wat dreef de Amersfoortse predikant, lid van de BON, om dit opinieartikel te schrijven? Ziet hij de zaken wel in het juiste licht? Volgens opponent Arco Hak, directeur van de Eben-Haëzerschool in Teuge, niet: 'Ik kan niet begrijpen dat u zo negatief over scholen praat.'

Ds. Visscher is niet van standpunt veranderd. 'Het gaat niet goed', is zijn stellige overtuiging. 'Leerkrachten in het basisonderwijs kunnen niet goed rekenen, het taalonderwijs is onvoldoende en het uit het hoofd leren is uit de mode. In het voortgezet onderwijs zien we dit beeld in versterkte mate terug. De leerlingen krijgen wel een diploma, maar hoeven hier soms nauwelijks iets voor te doen. En dat is niet mijn idee, maar dat lees ik bijna dagelijks in de media. Het is toch van de gekke, zoals ik vandaag in de Volkskrant las, dat eerste jaar studenten klassieke talen niet weten wat een lijdend voorwerp is en dat de meest elementaire feiten van onze vaderlandse geschiedenis bij veel jonge mensen totaal onbekend zijn?' Dominee Visscher opent al pratend diverse boeken. Ook ligt een centimeters dik mapje met krantenknipsels klaar. 'Hier staat het!', wijst ds. Visscher aan in één van de boeken. 'De meest eenvoudige sommen moeten met een rekenmachine worden opgelost. We hebben Google, dus parate kennis is niet meer belangrijk. Ik praat na wat ik hoor en lees en wat uit allerlei onderzoek, bijvoorbeeld van het SCP keihard blijkt. En daarnaast ben ik vader van 7 kinderen en zie ik deze ontwikkeling terug in mijn gezin. Mijn zoon komt er in het wetenschappelijk onderwijs nu hard achter dat hij moet leren. Er zijn in het voortgezet onderwijs te weinig eisen gesteld aan zijn kennisniveau en aan consequente inzet.'

Ds. Visscher vat zijn zorgen samen in drie punten. 'In de eerste plaats zie ik een enorme schaalvergroting met als gevolg een toenemende bureaucrativering. De laatste jaren wordt onevenredig veel geld in het management gestopt. Daarnaast is het onderwijs sinds Van Kemenade geteisterd door een hele reeks vernieuwingen zoals basisvorming, studiehuis, eindtermen, kerndoelen, etc. etc.. Gemotiveerde leraren die hun vak beheersen en dat graag willen overdragen op kinderen worden er soms compleet door gefrustreerd. Als derde punt wil ik de nieuwe leerfilosofie noemen die opgeld doet en ook door de reformatorische scholen in de nota "Een verantwoord studiehuis" vrij klakkeloos is geaccepteerd.' Door deze en nog een aantal andere ontwikkelingen gaat het gewoon niet de goede kant op met het onderwijs! Let wel, de scholen vind ik goed maar het onderwijs kan zoveel beter'.

Arco Hak deelt de pessimistische blik van ds. Visscher niet. 'Het beeld dat geschetst wordt, komt niet overeen met de werkelijkheid. Vanmiddag heb ik twee leerlingen geobserveerd die bezig waren met een verdiepingsopdracht. Zij zochten informatie op over planeten om dit vervolgens te presenteren aan hun groep. Zij hebben zich kennis eigen gemaakt. En dit is geen incident. Mijn kinderen leren psalmen en de catechismus uit hun hoofd. Mijn dochter uit VWO-6 moest een hoofdstuk uit Hooglied exegetiseren. Ik ben blij en dankbaar dat we reformatorisch voortgezet onderwijs hebben. Ik kan niet begrijpen dat u zo negatief over de scholen praat!' Ds. Visscher: 'Ik praat niet negatief over de scholen maar het onderwijs baart mij grote zorgen. Daar zit mijns inziens het probleem'.

Hak vindt dat er 'geen signalen zijn dat we verontrust moeten zijn over kennis in het basisonderwijs. En Visschers uitlatingen over het rekenonderwijs komen niet overeen met de CITO-resultaten. Het gaat niet slecht. Relatief gezien staan er bijvoorbeeld veel Nederlandse universiteiten bij de wereldwijde top-100.'

Toch ziet Hak ook zorgelijke ontwikkelingen. 'Ik maak me wel zorgen over de toenemende individualisering. Het gaat steeds meer om wat het individu, de leerling wil. We moeten leerlingen juist leren dat ze elkaar moeten helpen'.

Kennis

Het woord "kennis" is in het gesprek al enkele keren aan de orde gekomen. Hoe definiëren beide heren het begrip "kennis"? De Amersfoortse predikant ziet kennis als 'een redelijk omvangrijk aantal basiszaken die je kunt beheerst, weet!. Bijvoorbeeld dat je weet dat Willem van Oranje in 1584 is vermoord en niet in de 19e eeuw. Dat je woorden fatsoenlijk kunt spellen, dat je zinnen kunt ontleden, dat je in staat bent om redelijk uit je hoofd te rekenen. Het gaat om feitenkennis en om het aanleren van vaardigheden. Dat is ook heel belangrijk voor de godsdienstige vorming. We moeten weten wat er in de Bijbel staat. Bavinck heeft geschreven dat het de opdracht voor het christelijk onderwijs is om leerlingen bij te brengen wat in de Schrift staat en wat de wijsheid is geweest van de vorige generaties. Dat moeten we inscherpen! Dat is een bijbelse opdracht.' Hak deelt de mening van ds. Visscher dat kennis van de Heilige Schrift moeten worden ingescherpt maar is van mening dat kennisoverdracht niet de enige manier is. 'Het kan ook door middel van beelden, gedenktekens en concrete dingen. Ik vind het zeer bijzonder dat de Heere zichtbare tekenen heeft gegeven bij de Heilige sacramenten - water, brood en wijn - om te herinneren aan de grote daden van de Heere. Ook het pascha had visuele leermomenten. Denk aan het lam en het bloed aan de deurpost. Jozua richtte gedenksteden op in de Jordaan, iedereen zag het. Opdat de kinderen aan de vaders zouden vragen wat dit betekent'.

'Ds. Visscher haalt twee dingen door elkaar', meent Hak. 'Het kennisideaal vindt zijn oorsprong niet in de Bijbel, maar in het Verlichtingsdenken. Het doel van de Verlichtingsfilosofen was om mensen door kennis te bevrijden uit het geloof. Het ging met name om emancipatie van de mens. Als christelijke scholen moeten we ons hoeden voor het nalopen van het kennisideaal van de Verlichting. Hoe ik kennis definieer? In mijn optiek zit informatie in computers en kennis in mensen. In hun hart, in hun hoofd, in hun manier van handelen.'

Ds. Visscher pleit ervoor geen verkeerde tegenstelling tussen bijbelse kennis en feitenkennis te maken. 'We zullen eerst het geheugen moeten ontwikkelen voordat het inzicht ontwikkeld kan worden. Als we dit uit het oog verliezen, raken we het bijbelse spoor kwijt.. En wat die opmerking over de Verlichting betreft: Rousseau verlegde het accent van de leerinhouden naar de leerling. Daar zit mijn probleem. Ik kan echt boos worden als mensen beginnen te roepen dat het inscherpen van feiten idealen van de Verlichting zijn. Het is toch te dol voor woorden dat het nauwkeurig aanleren van de tien geboden, de geloofsbelijdenis, het Onze Vader, teksten uit de Bijbel en de vragen van Hellenbroek, de catechismus en Kort Begrip iets te maken heeft met de Verlichting. Echt dat is onzin die voortkomt uit de koker van de moderne pedagogiek en didactiek'.

Inscherpen

Ds. Visscher is bang dat de invloed van allerlei moderne (onchristelijke) opvattingen ook doordringen in het reformatisch onderwijs. 'Vanuit het christelijk gedachtegoed kan het niet zo zijn dat het kind de bron van kennis is. Hij heeft een docent nodig die de wijsheid inscherpt. Een kind moet met liefde en geduld gedwongen worden om dingen te leren.'

Arco Hak schudt zijn hoofd. 'U zegt dat een kind niet uit zichzelf tot leren kan komen', reageert Arco Hak. 'Ik ben ervan overtuigd dat een kind van nature kan leren.' Ds. Visscher: 'Ja, een kind kan boze dingen leren. Kinneging heeft er onlangs in een uitermate belangrijk boek, "De geografie van goed en kwaad", nog eens op gewezen dat 'het kwaad ons komt aanwaaien en ons eigen is'. Daarom moeten leerlingen -

uitzonderingen natuurlijk daargelaten - ertoe aangezet worden dingen te leren die veel inspanning vergen. Maak me alsjeblieft niet wijs dat een leerling jubelend zijn catechismus gaat leren of werkwoorden correct leert vervoegen of examenidoom er zomaar inkrijgt. Echt waar, dingen die van belang zijn leren kinderen niet vanzelf. Daar is inspanning, herhaling, oefening en geduld voor nodig'. Bovendien is de school een instituut waar gewerkt moet worden. Het is niet altijd leuk, gaaf of fijn op school. Dat is een misvatting die zeer vervormend werkt. Ook op de catechisatie heb ik daar erg veel last van'.

Er moet worden geleerd; daarover zijn beide heren het eens. Hak: 'Als christen hebben we de verantwoordelijkheid om onze talenten te gebruiken. Er moeten prestaties worden geleverd. De volgende vraag is op welke wijze de kennis in het kind komt. Ik ben het met u eens dat het belangrijk is dat er een leraar bij is die expert is en dingen uitlegt. Maar hierbij moeten we niet terug naar het oude leren van uitsluitend frontaal, klassikaal lesgeven. Er is inmiddels veel bekend over leerstijlen. Een leraar moet er rekening mee houden dat een kind anders leert dan hijzelf gewend is. Een leraar moet rekening houden met de verschillen tussen leerlingen.'

Wat voor eisen stelt dit aan de leraar? Ds. Visscher: 'We zijn gaan schuiven van de inhoud van het vak naar het kind. Het gaat om het vak, niet in de eerste plaats om de leerling. De vrijblijvendheid moet eraf. De leerlingen moeten gevormd worden tot een mens Gods. Dit gaat niet zonder pijn of zweet. Een goede leraar is dan ook in de eerste plaats een leraar met kennis van zijn vak. Dit vind ik belangrijker dan de liefde voor het kind, alhoewel dat laatste natuurlijk ook beslist nodig is.' Hak draait dit resoluut om: 'Liefde tot de leerling vind ik het meest cruciaal. Het gaat om de relatie. Als deze relatie tussen een leraar en een groep leerlingen er is komen leerlingen tot leren.'

Goed onderwijs

Wat is in de optiek van Hak en Visscher goed onderwijs? Ds. Visscher: 'Het gaat, uiteraard met vooropstelling van het principiële karakter van onze scholen (denk aan de doopbelofte), in de eerste plaats om het krijgen van onderwijs, verzorgd door docenten die hun vak beheersen. Op de basisschool is dit een leraar die een verhaal vertelt. Er moet een basis worden gelegd. De leerling moet gevormd worden tot volwaardig mens. Er is echt iets fundamenteel mis met ons onderwijs als kinderen de verhalen van de Bijbel en de vaderlandse en kerkgeschiedenis geschiedenis niet meer horen. Daar moet heel veel ruimte voor zijn in de lesdag. In de tweede plaats is het van belang dat rekening wordt gehouden met verschillen tussen leerlingen. Niet alle kinderen zijn gelijk. Dat geldt zeker voor het voortgezet onderwijs. Sommige kinderen doen graag iets met hun handen; anderen zijn meer ingesteld op leren. Laat daar alstublieft veel ruimte voor zijn. Als derde wil ik de grote bedoeling van het onderwijs noemen: Onze kinderen opvoeden in lijn met datgene wat in kerk en thuis geleerd wordt.' Arco Hak vindt dat onderwijs goed dat aansluit bij de talenten van kinderen. 'De leraar kijkt naar wat een kind kan en sluit hierbij aan. Daarnaast is echt leren een verandering aanbrengen in het kind. Een verandering die het hele leven blijft. Leren doe je voor het leven en niet voor een examen. Ook wil het grote belang van een goede relatie tussen leerling en leraar onderstrepen.'

Ondanks enkele raakvlakken komen Visscher en Hak niet tot elkaar. Hak herkent de zorgen van vader Visscher niet als hij zegt: 'Het doet me pijn dat onze kinderen meer kunnen dan er uitgehaald wordt. Er wordt, lijkt het wel, een soort minimumprogramma afgewerkt.'

Vader Hak ziet andere dingen bij zijn kinderen. 'Als ik kijk wat mijn dochter in VWO-6 moet doen, petje af! Ik vind dat ds. Visscher doorslaat. Het is een pleidooi om 30, 40 jaar terug te gaan in de tijd. Maar onderwijs is nooit los te koppelen van de maatschappelijke ontwikkelingen en de maatschappij is anders dan 30 jaar geleden. We leven in een kennismaatschappij. Overall is kennis voorhanden en niet meer alleen bij de leraar zoals vroeger.' Ds. Visscher: 'Tja, toch was dat onderwijs van 30 á 40 jaar gelden

zo gek nog niet. De kinderen wisten toen meer dan nu. Een MULO-leerling kon een fatsoenlijke zin opschrijven en de ambachtschool leverde goede vaklui. En dat heeft ons anno 2006 wat te zeggen. Niet in het minst ook voor het catechetisch onderwijs.'

Dick Both is hoofdredacteur van DRS Magazine